

Risiko- og krisestyring

Torben Ulf Larsen

Orienteringsmøder
om socialøkonomi

Hvor vil jeg stille skarpt?

- Behov for risikostyring?
- Helhedsorienteret Risikostyring?

Nye tider - Større behov og risikostyring end tidligere?

24 Børsen

UDLAND

Stor bekymring for EU's

Selv om den økonomiske recession ser ud til at være overstået, så er der grund til at tage dystre signaler til sig.

Krisemøde i Vissenbjerg

En erhvervsrådgiver vil på næste torsdag blandt andet give bud på, hvordan man tackler den øjeblikkelige krise i landbruget.

»Tag action på din situation og fremtids. Det er tålen på et møde på Centromte i Vissenbjerg, torsdag den 5. november, som er konverteret i stand på opfordring af et par medlemmer, fange går og er bekymret over situationen, vi snart set i en befærdt os i. I vilke vi nøgdt, der

ner ned i et løje, hvor man kan være med igen, siger matematikeren, Kærbyholm, der er medlem af erhvervsrådgiveren til mødet.

Det ser rigtig skidt ud, men vi er nødt til at komme videre – også hvis vi skal nå af erhvervet. I den situation har landboforening kan tilbyde os, påpegede den vestfynske landboforening i en artikel i sidste nummer af Landbrugs

Pludseligt dyk på Wall Street spøjte fortsat

Effektivt Landbrugs børs-redaktion lukkede i går klokken 14.00

Minuserne var i går torsdag stadig i klart overtal på fondsbørsen i København, hvor man ligesom i den af Europa var ramt af udviklingen på Wall Street

FRA LANDBRUG

Et rigtigt møgår

Landbrug & Fødevarers administrerende direktør Carl Aage Dahl fremlagde det sidste og dårligste regnskab nogensinde for de delegerede. Fremover godkendes regnskaber af bestyrelsen.

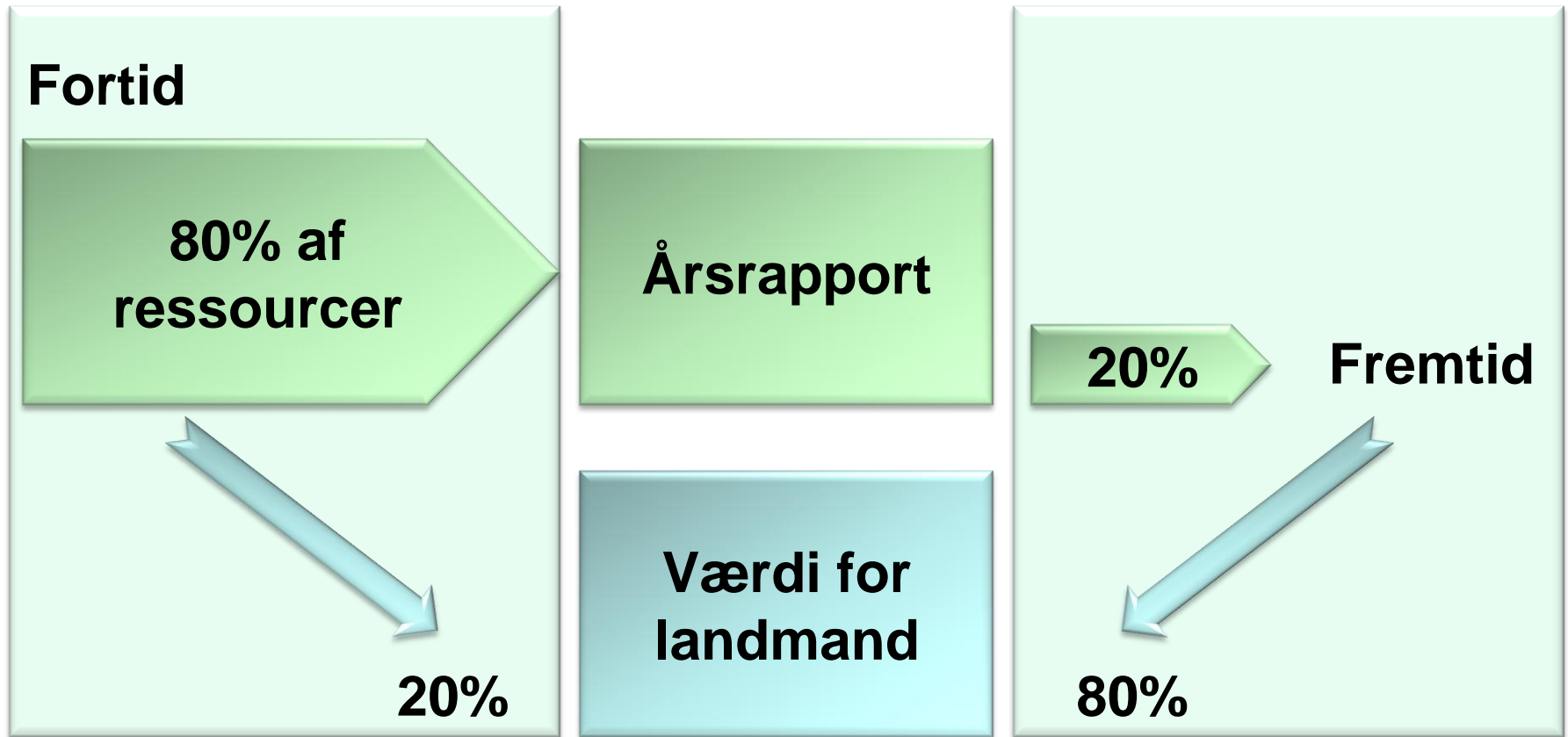
TERLUND

København. (Foto: Fotoboks)

til behandling i udvalg under viske China og har ikke samling onsdag. Ikkevalgte - det

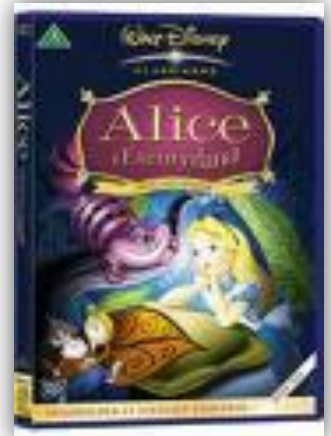
Hvad skaber værdi for landmanden?

"Søde lille filurkat", begyndte hun, meget forsigtigt. "Vil du ikke nok fortælle mig, hvilken vej jeg skal gå for at komme herfra...?"

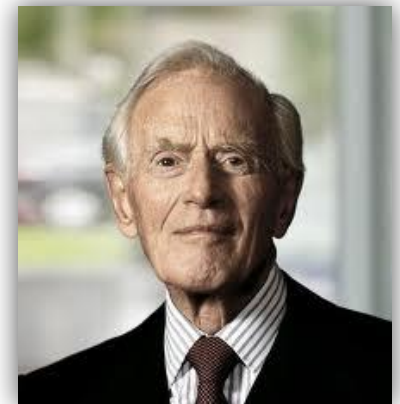
"Det afhænger jo en del af, hvor du vil hen", sagde katten. "Det er mig temmelig ligegyldigt..."
sagde Alice. "Så kan det jo også være det samme, hvilken vej du går", sagde katten.

fra "Alice i Eventyrland", Lewis Carroll, 1865

Rettidig omhu

gør en forskel

Citat fra Deloittes hjemmeside

Værdiskabende risikostyring

For at skabe vækst, værdi og afkast af ejernes investerede kapital eksponerer alle virksomheder sig dagligt for risici. Men vi lever i en turbulent tid, hvor forudsætningerne for at drive virksomhed ændrer sig hele tiden

Værdiskabende risikostyring, hvor virksomheden ser helhedsorienteret og systematisk på alle risici på tværs af virksomheden, er derfor vigtigere end nogensinde.

Det handler om at finde balancen mellem for store og for små risici og derved placere sig i den risikoeksponering, der bedst kan betale sig, og bedst matcher virksomhedens strategi. Risikoeksponeringen skal optimeres i forhold til ejernes ønske til afkastet – man skal ramme det optimale risikoniveau. Vi kalder det "the sweet spot".

Behovsundersøgelse – eksempler på resultater

- Behov for afdækning af landmandens risikoprofil og følsomhedsbudgetter sammen med rådgivning vedr. helhedsorienteret risikostyring.
- Behov for et procesværktøj til at skabe overblik over samtlige risikofaktorer på bedriften og deres indbyrdes påvirkning.
- Værktøj som kobler strategi, risikostyring og handlingsplaner sammen. Helhedsorienteret risikostyring skal munde ud i en plan, hvor der også tages hensyn til likviditeten i den nærmeste fremtid (Kundeaftale).
- Værktøj til at håndtere tværfaglig risikorådgivning (Eks. foder, dyrehold).

Hvad er risiko?

Risiko er de faktorer, der kan påvirke de strategiske mål negativt

Eller mere operationelt

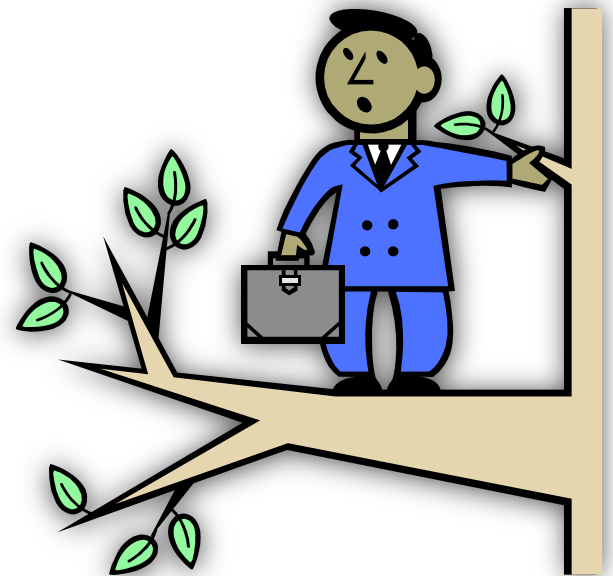
Risiko er muligheden for økonomiske tab – på

- Aktiver
- Passiver
- Indtjening

Helhedsorienteret risikostyring?

- Overblik, overblik og overblik
- Aktiv stillingtagen til risici
- Kort og lang sigt

BEHOV FOR RISIKOSTYRING?

- Hvis du synes, at risikostyring er dyrt og besværligt, så skal du bare prøve ulykken.....

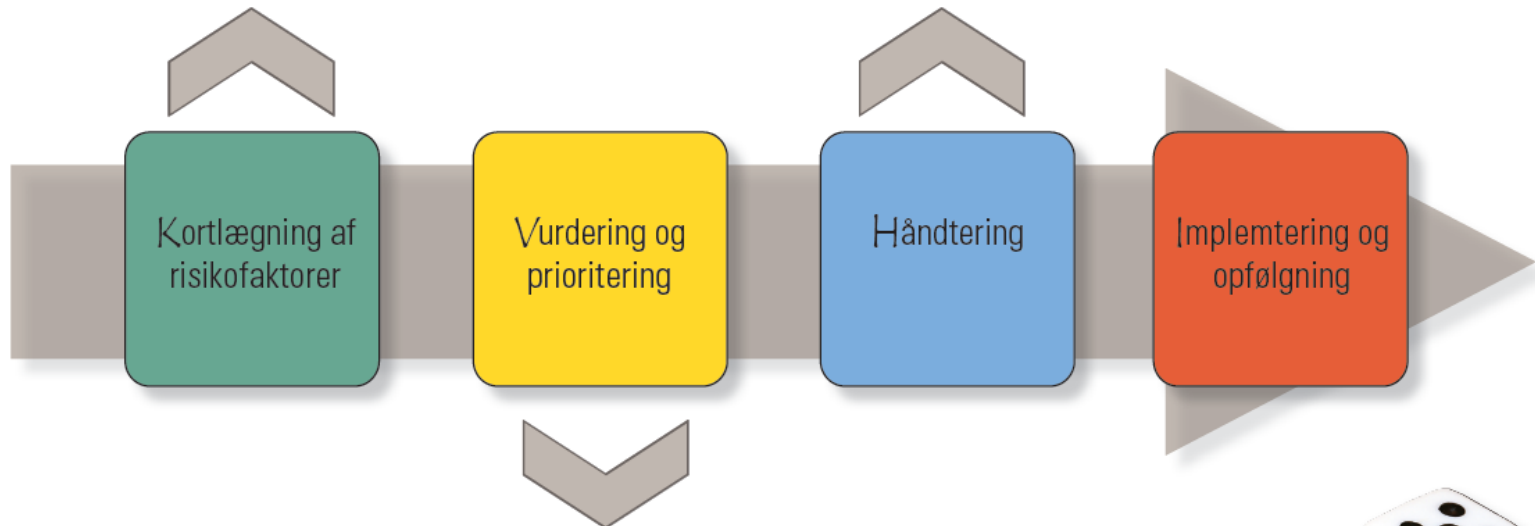
Risikostyring skal fokusere på usikkerhed, ikke på illusionen af forudsigelighed

Hvilke risici er der?

- Marked - afsætning og indkøb
- Finansiering - rente og valuta
- Produktion
- Humane
- Omverden

Hvad kan vi gøre ved risici?

- Acceptere
- Undgå
- Dele, sprede, forsikre
- Reducere

Hvor sandsynligt er det?
Hvor væsentligt er det?

1. Kortlægning

○ Menneskelige

- Skilsmisse, sygdom, dødsfald
- Ikke skaffe kvalificeret medhjælp, generationsskifte

○ Marked

- Priser på salgsprodukter, priser på råvarer
- Ingen efterspørgsel
- Mister aftager af smågrise

1. Kortlægning (fortsat)

○ **Finansielle**

- Prisen på penge (stigende renteomkostninger)
- Mangel på likviditet
- Negativ bank

○ **Produktion**

- Sygdom i besætning
- Manglende effektivitet i stalden
- Specialafgrøder, der mislykkes

○ **Institutionelle**

- Ændrede miljøkrav – afsætning af gylle
- EU`s landbrugspolitik

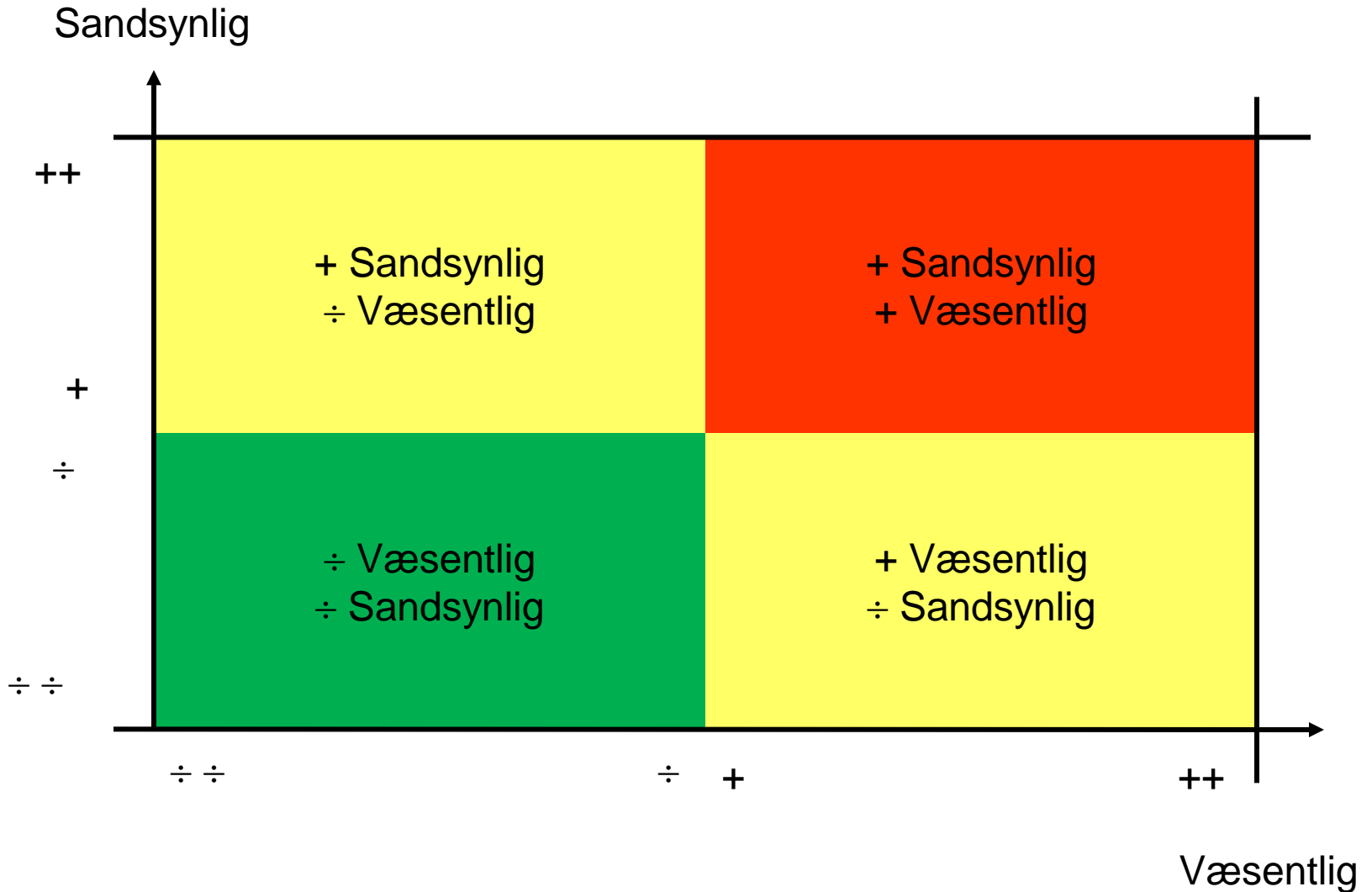
Menneskelige risici

- Hvis du af en eller anden grund skulle blive uarbejdsdygtig i en periode, er der ikke umiddelbart en afløser, der kan overtage driften. Det er måske ikke særlig sandsynligt, men det vil være særdeles væsentligt, så det bør du få opstillet en handlingsplan for – få nedskrevet arbejdsrutiner eller lignende.
- Du har en lang og krævende arbejdsdag, og der er ikke megen fritid (familie) eller tid til faglig udvikling. Du har meget få fritidsinteresser. Disse forhold kan på sigt resultere i manglende overblik bl.a. over bedriftens udviklingsmuligheder. Du bør nok have mere fokus på direktørrollen end håndværkerrollen. En handlingsplan for reduktion af din arbejdsbelastning vil være en rigtig god idé. Det kunne eksempelvis være ansættelse af en medarbejder

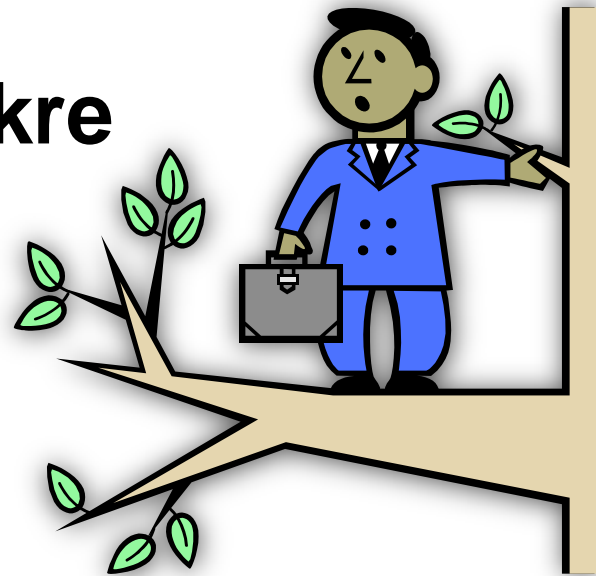
2. Vurdering og prioritering af risikofaktorer

- Væsentlig / ikke-væsentlig
- Sandsynlig / ikke-sandsynlig
- Påvirkelig / ikke-påvirkelig

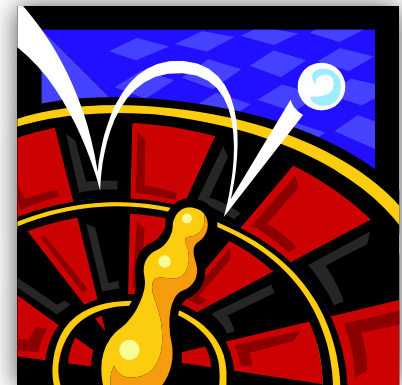
Hvad kan vi gøre ved risici?

- **Accept**
- **Undgå**
- **Dele, sprede, forsikre**
- **Reducere**

Holdning til risiko

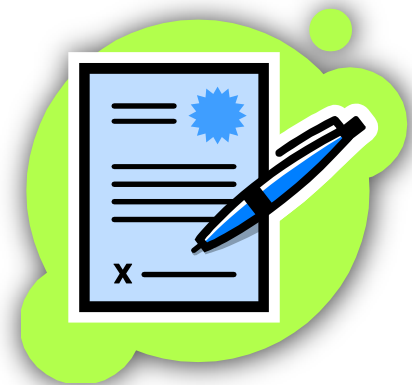
- **Risikoprofil**
- Risikoavers / lille risikovillighed
- Risikoneutral
- Risikopreferent / stor risikovillighed
- **Risikoeksponering**
- **Risikoevne**

3. Håndtering - Opstilling af handlemulighed

En eller flere risici ønskes afdækket:

- Opliste handlemuligheder for de relevante risici
- Beslut hvad man vil gøre, f.eks.
  - Sygdom
  - Rentestigninger

4. Implementering og opfølgning

- Iværksæt de besluttede handlinger
- Følg op – såvel landmand som rådgiver
- Gennemgå risici f.eks. en gang årligt
- Samt i forbindelse med større beslutninger

Helhedsorienteret risikostyring

Mødedato	4. maj 2009
Deltagere:	Jens Jørgensen
	Konsulent Jesper Knudsen
	Konsulent Karina Jensen

Den 6. maj 2009

Nr.	Risikofaktorer	Væsentlig	Beskrivelse	Risikoafdækning	Prioritering v/Jens
Finansielle risici					
1.	Renterisiko	√	Gælden er 100 % variabel	Fastlåsning af renten, hvilket dog vil forringe likviditeten	3
2.	Valutarisiko	√	Der er lånt i CHF til placering i NOK og SEK	Positionerne lukkes ned	3
3.	Finansielt beredskab		Mulighed for at skaffe yderligere likviditet i tilfælde af langvarig indtjeningskrise i mælkeproduktionen	Det er muligt at skaffe yderligere likviditet via banklån eller 4 mio. kr. ved skifte til DLR. Har desuden ubelånte huse for 2,6 mio. kr. Og kreditorbeskyttet forsikringssum på 4,4 mio. kr.	
Menneskelige risici					
4.	Samarbejdsproblemer med ansatte		Meget afhængig af sine ansatte	Jævnlig samtale med ansatte	
5.	Generationsskifte	√	Samarbejde med Søren	Få lagt en strategi/ aftale omkring generationsskiftet	
6.	Generationsskifte	√	Er bedriften fremtidssikret til at Søren kan overtage. Forstået på den måde, om der er udvidelsesmuligheder nok i bedriften	Få klarlagt Sørens ambitioner, samt bedriftens muligheder ift. udvidelser/ fremtid	

Baggrund for risikohjul

- Store tab blandt større landmænd som følge af mangel på Helhedsorienteret Risikostyring
- Lead-user analysen strategi 2013 viste behov for Helhedsorienteret Risikostyring
- Lead-user analyser og spørgeskemaundersøgelse vedr. Helhedsorienteret Risikostyring viste bl.a. behov for:
  - Overbliksværktøj
  - Risikoprofil
  - Kobling strategi-risikostyring
  - Kobling risikostyring og økonomiske konsekvenser

Formål

1. Visuelt overblik på én side over samtlige risikofaktorer for landmanden
2. Vurdering af hvad de enkelte risikofaktorer kan komme til at koste for landmanden
3. Sandsynligheden for risiko indtræffer (skøn) samt håndtering af risikoen
4. Overblik vedr. landmandens risikovillighed og evne - og det overordnede strategiske mål, som risikofaktorerne evt. kan forhindre opnåelsen af
5. Vurdering af finansielt beredskab
6. Prioritering af handlingsplaner

Processen for Risikohjulet

1. Kort beskrivelse af bedriften
2. Strategisk målsætning for landmanden
3. Landmandens risikovillighed
4. Risikoevne eller faktorer der kan begrænse risikovillighed
5. Identifikation af risikofaktorer for bedriften og præcisering af baggrund for risiko
6. Tab eller gevinst tab i værste tilfælde
7. Sandsynlighed for at risiko indtræffer
8. Håndtering af risici
9. Opsummering af risici og kategorier af risici ift. størrelse, risiko og nuværende håndtering
10. Total risiko sum i værste tilfælde sorteret efter sandsynligheden for at de indtræffer
11. Finansielt beredskab til at imødegå evt. tab
12. Evt. revurdering af risikoprofil efter opgørelse af finansielt beredskab
13. Igangsættelse af handlingsplaner efter landmandens ønsker

Resultatet af anstrengelserne:

- Bedre beredskab, hvis ulykken sker
- Bedre nattesøvn

Strategi og Risikostyring er ikke en eksakt videnskab - situationsbestemt

Strategi og Helhedsorienteret risikostyring

Hvornår er der luft til
at kigge ud over
horisonten?

No Thank you!

We don't have time!

”Det er ikke de stærkeste, der overlever, heller ikke de mest intelligente, men dem, der er bedst til at forandre sig.”

Charles Darwin

